

У ЦЕРКВИ НЕ ПОВИННО БУТИ НІЯКОЇ ОГорожі

Щойно в Чикаго вийшла у світ фундаментальна праця відомого історика і публіциста пані Оксани Хомчук «Церква поза церковною огорожею». Книга з тривожною назвою має ще тривожніший підзаголовок: «Розколи й руйнація Української Православної церкви в пошуках «константинопільського визнання». З попередніх публікацій пані Хомчук в редактованому нею журналі «Українці Америки – за Київський Патріархат» більш-менш відома її позиція щодо затяжної і контроверсійної проблеми «визнання» нас позаукраїнськими православними і неправославними центрами. Ця позиція гостро критична. І на це є поважні підстави.

Радує те, що за цю дуже складну, можна сказати, міжнародну проблему взялася фахівець, а не любитель (тепер-бо про церковні справи в Україні пишуть в газетах, журналах і навіть книжках чимало любителів, а то й дилетантів). Я вважаю, що після проф. Наталії Полонської-Василенко в українській історичній науці не було більш серйозного дослідника-жінки стосовно церковних проблем.

Оксана Хомчук – фаховий історик. Вона прекрасно володіє методом наукового аналізу, має розкішний архівний і опублікований фактаж з проблеми «визнання», дає збалансований погляд на різні питання: зіставляє «за» і «проти», даючи читачеві самому робити висновки. Віднині цієї книги, яка незабаром стане – з огляду на невеликий наклад – раритетом, не зможе обійти жоден серйозний дослідник церковних проблем, і не тільки проблем українських.

Книга добре рубрикована, що дає можливість простежити проблему в її розвитку. Кожен з трьох великих розділів («Константинопіль проти Москви», «УАПЦ 1921 року і розкол

Українського Православ'я», «В пошуках визнання») у свою чергу поділений на низку підрозділів і параграфів.

Щодо змісту, то його в бодай найкоротшому вигляді, неможливо охопити в короткій рецензії. Скажемо лише про головні постулати і висновки авторки. На безлічі фактів пані Хомчук доводить, що щирі спроби православних українців домогтися у константинопольських патріархів визнання їхньої Церкви, з метою бути в єдиній родині дітей Божих, натрапляли на хитросплетіння порожніх обіцянок турецьких греків. Велася нечиста і нечесна гра, мета якої – створити нову «православну імперію», метод якої – розділяй і владарюй, мораль якої – візантійська дволикість. Наводячи разючі (і маловідомі нам в Україні) факти, як випрошували наші архіереї з діаспори у грецьких патріархів у Стамбулі «визнання» цілої нашої Церкви або якоїсь її частини в якійсь країні, авторка глибоко сумує й обурюється з приводу цих моральних принижень. І тут пані Хомчук можна зрозуміти. Вона і люди її покоління (до них як науковець належу і я) пережили подібні приниження в похмурі «радянські часи» комуно-більшовицького тоталітаризму. Але ми не зламалися, залишившись вірними Богові, Істині й Україні. Але щоб іти добровільно на явне приниження у вільному західному світі (і перед ким?) це не до подумання!

Торкаючись сьогоденних церковних питань в Україні, пані Хомчук – і знову переважно на фактах, ніж на власних висновках – підводить читача до думки, що приєднання УПЦ в Канаді і США до Константинополя в 90-х роках ХХ ст. було трагічною помилкою. Це приєднання з метою «визнання» веде в глухий кут, в нікуди. Монографія на численних фактах, цитуванні документів доводить, що очікуваних наслідків від приєднання Українських Православних Церков у Канаді і США до Патріархату в Стамбулі (відповідно в 1990 і 1995 роках) не вийшло. Ці Церкви нібито й визнані так званім «світовим православ'ям», але їхньої присутності і їхнього голосу там не видно й не чути. Далі. Ці Церкви у своєму новому статусі цілком позбулися дорогоцінного дару автокефальності, в якому доти перебували. При взятті їх під омофор Константинопольського Патріархату їм було обіцяно, що вони, Церкви в Канаді і США, зможуть дієво впливати на поладження міжправославних суперечок в Україні. Відтоді минуло відповідно 12 і 7 років, а що ж ми бачимо? Обидві Церкви віддалилися від України на ще більшу відстань, ніж це було до проголошення незалежності України. Допомоги – ніякої, ані моральної, ані духовної. Ставлення - на межі байдужості і ворожості. Якби аналіз цих невеселих результатів приєднань 1990 і 1995 років були тільки особистими враженнями авторки, з ними можна було б посперечатися і не погодитися. Але, на жаль, вони

підтвержені багатьма фактами, що наведені в монографії. Більше того, негативні (в кращому разі – нульові) результати обох приєднань поділяють багато спостерігачів, в Україні і не в Україні суцільних. В обох Українських Церквах за океаном після приєднань не настав спокій, не запанувала єдність. «Визнання» і «канонічність» мало кого з тамтешніх українців зробили щасливими. Багато людей, які вміють логічно думати, ставлять резонні запитання: «Якщо вже приєднуватися, то чому було не приєднатися до Києва і вже разом з Києвом, однією православною громадою, не домагатися визнання у давніх історичних східних Патріархатів? Навіщо такими довгими манівцями ходити, коли була пряма дорога?»

Книга пані Хомчук ставить багато гострих питань щодо «огорож», які понаставлялися різними особами поміж Церквами. Не на всі з них є у книзі відповіді, але головну проблему «огорож» авторка трактує в той спосіб, що стосовно українських православних християн, під претекстом канонів, визнань, благодатності і т.д., чиниться багато неправди і грубого політиканства, якому не місце в Церкві Христовій і якого часом уникають і чесні світські політики.

Є в книзі й упущення. Обравши метод історизму й хронологізму, авторка інколи відступає від нього, переходячи від 20-х, 30-х років до сучасності, а це утруднює цілісність сприйняття. Краще було б фактаж тісніше прив'язати до певних періодів і років. Є багато цитувань, але не завжди вказані їх джерела (хоч вони й зазначені в бібліографії). Деколи хибує мова, стилістика викладу. Ряд неоднозначних подій оцінюються дуже гостро й категорично, що більше підходить до публіцистики, ніж до жанру наукової монографії. Але ці упущення зовсім не знецінюють фундаментальної праці, яка з великим інтересом буде сприйнята науковою і церковною громадськістю.

*Д. Степовик,
доктор богословських наук, професор*